

УДК [811.161.2'243'42:821.161.2]:37.02:130.2]-047.37

ІНТЕГРАЦІЯ ЗМІСТУ Й МЕТОДИКИ У ВИКЛАДАННІ УКРАЇНСЬКОЇ ЯК ІНОЗЕМНОЇ: МІСЦЕ ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВОДИДАКТИЦІ

Катерина Танчин

*Львівський національний університет імені Івана Франка
кафедра українського прикладного мовознавства
вул. Університетська, 1, кімн. 233, 79001, Львів, Україна
тел.: 032 239 43 55
ел. пошта: kateryna.tanchyn@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0008-0731-6944>*

У статті запропоновано спробу інтеграції творчості Григорія Сковороди в навчання української мови як іноземної способом поєднання змістового, культурологічного і методичного підходів. Наголошено, що аналізуючи постать Григорія Сковороди не варто обмежуватися лише літературною площиною, адже він постає водночас як філософ, педагог і мислитель із цілісною гуманістичною системою. У цьому контексті розглянуто можливості використання його творів і ключових ідей у сучасній аудиторії УМІ з урахуванням принципів персоналізованого навчання та контекстно-орієнтованих методів (CBI / CLIL).

Особливу увагу приділено тому, як філософські та етичні мотиви Сковороди можуть слугувати змістовою опорою для розвитку мовних навичок студентів-інофонів, не перетворюючись при цьому на самоціль. Підкреслено, що в центрі навчального процесу має стояти саме учень – його досвід, історія, внутрішній світ та індивідуальна мотивація. У зв'язку з цим запропоновано вправи, побудовані довкола особистісного висловлювання, у яких студенти говорять про себе, власні цінності, мрії, навчальні траєкторії та культурні горизонти. У такому підході тексти Сковороди подекуди виконують роль смислового тла, що допомагає вибудувати діалог між особистим досвідом учня та українською культурною традицією.

Показано, що запропонований підхід сприяє не лише розвитку мовної компетентності, а й формуванню суб'єктності студента у процесі навчання. Через інтерпретацію сквородинівських ідей уможливлено осмислення учнями власних ідентичностей, а через виконання мовних завдань – персоналізацію навчального матеріалу, що робить його значущим для інофона. Також окреслено практичні стратегії та дидактичні рішення, які демонструють потенціал залучення класичної української філософсько-літературної спадщини як гнучкого інструмента сучасної лінгводидактики, зорієнтованої на особистісно-центрований підхід.

Ключові слова: Григорій Сковорода, українська мова як іноземна, персоналізоване навчання, CBI, CLIL, культурна інтеграція, лінгводидактика, міждисциплінарний підхід.

DOI:

Формулювання проблеми. Сьогодні «сучасність» Григорія Сковороди вже не викликає сумнівів у вітчизняних гуманітаріїв. Однак у галузі методології викладання української мови як іноземної (УМІ) постать Сковороди, на жаль, залишається на периферії. Для методистів і викладачів української як іноземної питання: «Як інтегрувати його творчість у сучасний мовний курс?» – часто стоїть останнім у списку пріоритетів, а його потенціал у розвитку мовної, культурної та особистісної компетентності студентів-інофонів залишається недооціненим.

Саме ця диспропорція і стала початком для написання статті. Мета нашого дослідження – вивести Григорія Сковороду з «кінця черги» та поставити його на авансцену сучасної лінгводидактики, продемонструвавши, як його філософські та етичні ідеї можуть ефективно поєднуватися зі змістовим та методичним компонентами навчання української мови іноземців. Особливу увагу ми приділяємо принципу персоналізованого навчання, який дозволяє поєднати класичний зміст із сучасними педаго-

гічними підходами, ставлячи в центр навчального процесу не абстрактну літературну постать, а особистість учня та його активну участь у творенні змісту навчання.

Таким чином, проблема, що постає перед нами, має дві взаємопов'язані площини:

1. Теоретично-змістова – недостатнє використання багатой культурно-філософської спадщини Сковороди в навчальних матеріалах для УМІ.
2. Методологічна – брак практично реалізованих підходів і вправ, які дозволяють інтегрувати його ідеї у сучасний, особистісно-орієнтований курс української мови.

Розв'язання цієї проблеми, на нашу думку, відкриває нові горизонти для розвитку української лінгводидактики, поєднуючи традиційний культурний зміст із сучасними педагогічними практиками, що орієнтовані на розвиток мовленнєвої автономії, критичного мислення та емоційного залучення студента.

Актуальність, мета, завдання дослідження. Актуальність цього дослідження зумовлена кількома взаємопов'язаними чинниками. По-перше, зростанням інтересу до української мови як іноземної у світі та відповідною потребою в оновленні й урізноманітненні навчальних матеріалів для роботи з інтернаціональною аудиторією. По-друге, очевидним дисбалансом між активним розвитком методологічних підходів у сфері УМІ та відносною обмеженістю змістового наповнення навчальних курсів, які часто тяжіють до повторюваних тем і типових комунікативних ситуацій. По-третє, актуальність статті визначається сучасним гуманітарним контекстом, у якому постать Григорія Сковороди дедалі виразніше осмислюється як джерело універсальних, позачасових смислів, здатних резонувати з досвідом людини XXI століття, незалежно від її культурної чи мовної приналежності.

В умовах персоналізованого та особистісно-орієнтованого навчання, яке сьогодні розглядається як один із провідних напрямів мовної педагогіки, звернення до спадщини Сковороди відкриває додаткові дидактичні можливості. Його філософія самопізнання, внутрішньої свободи та «спорідненої праці» дає змогу будувати навчальний процес так, щоб мова ставала не лише об'єктом засвоєння, а й інструментом осмислення власного досвіду студента-інофона.

Метою статті є обґрунтування можливостей інтеграції постаті та ключових ідей Григорія Сковороди в сучасне викладання української мови як іноземної на засадах персоналізованого навчання та предметно-орієнтованих підходів (CBI / CLIL), а також демонстрація практичних шляхів реалізації цього підходу в аудиторії інофонів.

Для досягнення поставленої мети у статті передбачено виконання таких завдань:

1. окреслити теоретичні й методологічні засади використання літературної та філософської спадщини у викладанні української мови як іноземної;
2. показати дидактичний потенціал постаті Григорія Сковороди як інтегративного навчального ресурсу, що поєднує мовний, культурний і особистісний виміри;
3. проаналізувати можливості застосування принципів персоналізованого навчання у роботі з класичним українським текстом;
4. представити приклади навчальних завдань і вправ, розроблених на основі творчості Сковороди, та окреслити їхній вплив на розвиток мовної компетентності істудентів-інофонів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Інтегроване навчання мови на основі літератури має тривалу й ґрунтовно опрацьовану традицію в галузі викладання англійської мови як іноземної. Сьогодні англомовних статей і досліджень, присвячених цьому питанню, існує надзвичайно багато, однак у цьому огляді ми зосе-

реджуємося лише на найповніших методичних працях, які пройшли випробування часом і стали класичними в галузі лінгводидактики. Отож, вже починаючи з робіт кінця XX століття літературу розглядають не як допоміжний або факультативний компонент мовного курсу, а як повноцінне середовище для розвитку всіх мовних навичок – читання, письма, говоріння, лексичної та граматичної компетентностей, а також критичного мислення й міжкультурної чутливості [7; 11].

У відомому посібнику «Література та навчання мови» Г. Лазар (Literature and Language Teaching G. Lazar) переконливо демонструє, що літературний текст створює багатовимірний мовний простір, у якому поєднуються форма, зміст, емоційний досвід і культурний контекст [11]. Подібну позицію займають Дж. Коллі та С. Слейтер (J. Collie та S. Slater), **наголошуючи, що література забезпечує автентичний мовний матеріал і водночас стимулює особистісну реакцію учня, що є принципово важливим для ефективного вивчення іноземної мови** [7].

Сучасні узагальнювальні дослідження, зокрема огляд А. Парана (A. Paran), підтверджують і розширюють ці підходи, показуючи, що системне використання літератури в мовному курсі сприяє активнішій взаємодії в аудиторії та глибшому залученню студентів за умови об'єднання комунікативно орієнтованих завдань довкола тексту [13].

У руслі персоналізованого навчання [8] література постає як особливо цінний ресурс, оскільки дає можливість пов'язати мовний матеріал з досвідом, цінностями та ідентичністю студентів.

На цьому тлі особливої актуальності набуває питання впровадження подібних інтегрованих підходів у викладанні української мови як іноземної. Попри поступове зростання кількості навчально-методичних матеріалів з УМІ, праці, що системно осмислюють роль української літератури як основи мовного навчання, залишаються поодинокими. Серед перших спроб у цьому напрямі варто згадати підручник С. Дяченка та О. П'ятецької «Українська література для іноземних студентів» (2010), який має безсумнівну історичну цінність як один із перших спеціалізованих курсів. Водночас цей підручник значною мірою зберігає структуру й логіку традиційних університетських курсів української літератури для україномовних студентів і лише частково враховує специфіку мовних потреб інофонів [1].

Більш виразну орієнтацію на іноземну аудиторію демонструє посібник Г. Дядюри, О. Деньги та Л. Мельникової «**Українська та світова література**» (2018), у якому зроблено спробу адаптації літературного матеріалу до навчальних можливостей студентів-іноземців, проте основний акцент і тут залишається передусім літературознавчим [2].

Важливий теоретико-методичний крок у напрямі текстоцентричного навчання УМІ здійснено в дисертації Г. Швець, де художній текст осмислено як багатофункціональний ресурс формування мовної, комунікативної та соціокультурної компетентностей іноземних студентів. Дослідниця наголошує на доцільності комплексної роботи з текстом, що поєднує мовний аналіз, інтерпретацію та особистісне осмислення [5].

Поєднання напрацювань англосовітської методичної традиції з українськими дослідженнями у сфері УМІ та з філософсько-літературною спадщиною Григорія Сковороди відкриває перспективи створення інтегрованих навчальних матеріалів, у яких література функціонує не лише як джерело мовних зразків, а як простір особистісного осмислення та діалогу. Саме в цьому контексті спадщина Григорія Сковороди – з її акцентом на самопізнання, покликання та внутрішній мир – виявляється особливо придатною для інтегрованого навчання української мови як іноземної.

Поєднання напрацювань англословянської методичної традиції з українськими дослідженнями у сфері УМІ та з філософсько-літературною спадщиною Григорія Сковороди відкриває перспективи інтегрованих навчальних матеріалів, у яких література функціонує не лише як джерело мовних зразків, а як простір особистісного осмислення та діалогу. У цьому контексті спадщина Сковороди з її увагою до самопізнання та внутрішнього світу є особливо придатною для навчання української мови як іноземної.

Показовою є поява підручника «Спіймай Сковороду», підготовленого колективом Міжнародного інституту освіти, культури і зв'язків із діаспорою Львівської політехніки, що засвідчує зростання інтересу до цієї постаті в сучасній українській лінгводидактиці [3]. Посібник вирізняється різноманітністю інтерактивних і комунікативних завдань та загалом справляє враження мотивуючого навчального ресурсу.

Водночас мовна складова підручника видається доволі складною для рівнів B1–B2. Значне лексичне навантаження та насиченість завдань зміщують акцент із власне мовної практики на культурологічний компонент, унаслідок чого підручник може бути більш придатним для україномовних учнів або інокомунікантів рівня C2, а також як культурологічний навчальний матеріал.

(Принагідно зауважимо, що надмірна лексична складність і слабка практична релевантність словникового матеріалу є, на нашу думку, однією з ключових проблем сучасних підручників з української як іноземної, зокрема тих, що мають тематичну, а не суто граматичну організацію.)

Попри зазначені зауваги, «Спіймай Сковороду» є важливим і своєчасним проектом, який заслуговує на увагу й подальший окремий аналіз своїх сильних і слабких сторін та підтверджує, що постать Григорія Сковороди поступово прокладає шлях до міжнародної аудиторії, зацікавленої у вивченні української мови.

Виклад основного матеріалу. У лінгводидактиці склалося два основні напрями осмислення викладання мов: один з них акцентує увагу на змістовому наповненні навчання, інший – на методологічних засадах і теоретичних моделях навчального процесу. Світова прикладна лінгвістика йшла шляхом від розбудови мовного наповнення до подальшого звернення своєї уваги більше на теоретичне підґрунтя розвитку того чи іншого методу навчання іноземної мови.

Щоб зрозуміти, на якому етапі сьогодні перебуває змістове наповнення української прикладної лінгвістики, достатньо звернутися до нових підручників з української мови як іноземної. І тут насамперед варто зафіксувати очевидне: такі підручники справді з'являються. Це, безперечно, добра новина, адже ще донедавна сам факт їхнього існування був радше винятком, ніж правилом. Водночас не можна не помітити, що значна частина цих видань повторює подібні тематичні блоки, типи текстів і вправ, що залишає відкритим питання реального оновлення навчального змісту.

Методологічна складова викладання української як іноземної виглядає дещо інакше. Тут процес є помітно активнішим: університети регулярно видають збірники статей, у яких осмислюють різні аспекти методики навчання, пропонують нові підходи й теоретичні рамки. Проте в повсякденній викладацькій практиці знову й знову доводиться чути одне й те саме запитання: з чим саме працювати в аудиторії? Брак практичних, добре продуманих і водночас змістовно насичених матеріалів для роботи з інофонами залишається відчутним і, по суті, системним.

Саме з цього досвіду – досвіду викладання, пошуку, постійного «допридумування» матеріалів на ходу – і постанала ця стаття. У ній ми дозволимо собі поділитися

практичними напрацюваннями у сфері навчання української мови як іноземної, торкаючись водночас обох ключових складників цього процесу: змістового наповнення та методології.

По-перше, у статті буде показано, яким чином різні виміри спадщини Григорія Сковороди – від життєвого шляху до байок, поезій і філософських текстів – можуть бути використані як основа для створення навчальних матеріалів з української мови для іноземців. По-друге, ми зосередимося на типах вправ, що передбачають активну участь студентів у творенні та проговорюванні власних смислів. У цьому сенсі Сковорода постає не як недосяжний канонічний автор, а як своєрідне «розкішне дерево», в тіні якого студенти мають змогу говорити своїм голосом, співвідносячи власний досвід із великим текстом культури. По-третє, буде окреслено методологічні переваги такого підходу для вивчення української мови як іноземної, зокрема з огляду на розвиток мовленнєвої автономії, інтерпретативної чутливості та мотивації до мовного продукування.

Оскільки Григорій Сковорода постає передусім як постать української літератури й філософії, звернення до його спадщини природно спонукає поєднувати вивчення української мови як іноземної з осмисленням ширших культурних і смислових контекстів, що логічно приводить нас до концепції предметно-орієнтованого навчання (CBI – Content-Based Instruction). Деякі дослідники навіть називають це новою «філософією» навчання, що має на меті повністю поєднати вивчення мови з вивченням навчальних предметів, аби позбутися штучного розмежування між викладанням мови та викладанням предметів, яке існує в більшості освітніх систем [15].

Подальшим етапом розвитку цієї ідеї стала концепція інтегрованого предметно-мовного навчання (CLIL – Content and Language Integrated Learning). Хоча обидва підходи поєднують вивчення мови зі змістом, предметно-орієнтоване навчання (CBI) використовує матеріал переважно як контекст для мовного навчання, де головною метою є розвиток мовних навичок. Натомість CLIL інтегрує мовні та предметні цілі на рівних засадах, поєднуючи методики викладання мови і методики викладання предметів у єдину систему.

Для нашого дослідження ця різниця є суттєвою. В процесі використання літератури для навчання української як іноземної ми переконалися, що художній текст чи біографія може стати ефективним матеріалом не лише в концепції CLIL – де змістовий компонент є не просто важливим, а фактично невід’ємною частиною навчання – але й у концепції CBI, де основною метою залишаються мовні навички, а літературний контент слугує природним і цікавим контекстом для практики мови.

Чудовим прикладом методичного посібника для тих, хто готовий створювати власні матеріали, є «Література та навчання мови» Г. Лазар («Literature and Language Teaching» Gillian Lazar) [12]. Дослідниця пропонує не лише теоретичні обґрунтування використання літератури на мовних заняттях, але й конкретні інструменти: критерії вибору текстів, вправи, завдання, ідеї для уроків, а також увагу до жанрів і потреб учнів.

Окремі розділи британська викладачка та методистка з викладання мов присвячує популярним літературним жанрам – оповіданням, поезії та драмі – із аналізом їхніх особливостей та порадами щодо використання зі студентами. Від себе можемо додати, що поза цими, без сумніву, вдячними жанрами, не менший навчальний потенціал мають письменницькі спогади, щоденники, подорожні нотатки, прислів’я, приказки та інші подібні тексти.

Окрім того, варто зауважити, що для інофонів література в контексті вивчення УМІ поза своїм первинним (мовним) базисом є також чи не головним джерелом для ознайомлення з міжкультурними цінностями, для розуміння інакшості представників різних культур, зрештою для кращого розуміння себе і своїх почуттів та емоцій. Забезпечення соціокультурної компетенції також головним чином лежить на «літературній» складовій навчання іноземної мови. Та оскільки теми інтегрованого навчання мови та літератури ми вже порушували в попередній статті – «Інтегроване навчання: викладання української літератури та української мови як іноземної – Чому, Навіщо та Як» [4], – то не будемо тут відволікатися від нашої головної теми і повернемося до постаті Григорія Сковороди.

Зауважмо, що у вивченні постаті Григорія Сковороди не варто зосереджуватися лише на літературі. Сковорода – це водночас філософія, релігія, педагогіка, історія й навіть сфера народної мудрости. Тому не дивно, що наш вибір зупинився саме на ньому. Тим паче, що в ХХІ столітті відбулося своєрідне повернення Григорія Сковороди в центр культурної уваги України. Його постать перебуває у фокусі зацікавлення дуже різних аудиторій, а наша практика роботи з інофонами показала, що Сковорода є також «багатим і вдячним» матеріалом для неукраїномовної аудиторії.

Забігаючи наперед, зазначимо, що розроблені навчальні матеріали, присвячені філософові й письменникові Григорію Сковороді, викликають неабиякий інтерес серед студентів-іноземців на заняттях курсу «Українські письменники: українська мова кризь історію літератури» (рівні B1–B2), побудованого на засадах інтегрованого предметно-мовного навчання (CLIL). Курс пройшов кількарічну апробацію на Підготовчому відділенні для іноземних громадян Львівського національного університету імені Івана Франка (Україна), у Суботній школі вивчення української мови для дорослих (м. Калгарі, провінція Альберта, Канада), а також на кафедрі українських студій Університету іноземних мов Хангук (Республіка Корея).

Зрештою, українській методології навчання української як іноземної, на наш погляд, уже час приєднатися до колег-істориків, філологів і філософів, які в один голос говорять про «сучасність» Сковороди, і «покласти» цю постать у всій її ідейно-літературній повноті на стіл перед тими, хто прагне вивчати українську мову як іноземну.

І Сковороді таки є що «запропонувати» не лише тим, хто вже заангажований в українську культуру, а й Людині Сучасній – безвідносно до її ідентичностей, приналежностей чи соціальних ролей. Практична філософія самопізнання, заклик до внутрішньої свободи, критика формальних і порожніх соціальних масок – усе це звучить особливо актуально для людини, яка шукає дієві інструменти внутрішньої стійкості та етичних орієнтирів у наш непростий час або ж просто намагається віднайти сенс життя. Саме тому Григорій Сковорода, як, мабуть, ніхто інший, здатен забезпечити навчальним матеріалом якісний баланс між історичним тлом і сучасними, живими смислами.

Для роботи з інтернаціональною аудиторією важливим є й те, що Григорій Сковорода перебуває поза політичною риторикою. Натомість духовна автономія, символом і провідником якої його можна вважати, має потенціал об'єднувати людей із цілком різними політичними поглядами.

Отже, під час розроблення навчальних матеріалів ми спиралися на ключові філософські ідеї Григорія Сковороди, зокрема на такі:

- самопізнання як шлях до щастя, центральним принципом якого є пізнання себе;

- покликання як основа справжньої праці: істинне щастя можливе лише тоді, коли людина займається тим, до чого вона покликана;
- образ щасливої людини як людини, що досягла внутрішнього, душевного спокою;
- уявлення про справжній мир і спокій як внутрішній стан, адже зовнішні чинники – багатство, посада чи слава – є минулими й не здатні його забезпечити.

Одразу після добору матеріалу закономірно постає питання способу його представлення.

Варто зауважити, що протягом останніх десятиліть нові інтелектуальні й методологічні віяння не оминули жодної з гуманітарних дисциплін. В основі цих процесів лежить усвідомлення того, що гуманітарне знання повинне розгортатися «в часі і просторі», а отже – бути чутливим до історичних, соціальних і культурних контекстів. У пізнавальному процесі це привело до виразного зсуву в бік уважлишого приглядання до історичного тла, в якому постають тексти та ідеї.

У цьому контексті літературознавець дедалі частіше мусить бути ще й істориком: знати, які події, дискурси та культурні коди формували художній текст. Документи, листи, щоденники – не випадково саме ця література сьогодні займає значне місце в українських книгарнях.

На нашу думку, саме тут – у площині історизму – і має пролягати принципова відмінність між уявним сучасним літературознавцем і тим, хто опановує іноземну мову на основі художніх текстів. Якщо сучасні літературні теорії вимагають від дослідника занурення в епоху й не мислять аналізу без детального реконструювання історичного тла, то в наших навчальних матеріалах ми свідомо пропонуємо інший крок: «вирвати» об'єкт літературно-мовного інтересу з його історичного контексту і помістити його в контекст сучасний.

Водночас ми спираємося на один із ключових принципів мовної педагогіки – особистісний підхід і персоналізоване навчання, що є тісно пов'язані з комунікативною методикою, гуманістичними моделями освіти та сучасною психологією навчання. Перенесення класичного тексту в сучасний смисловий простір дає можливість студентам не лише зрозуміти мовний матеріал, а й зіставити його з власним досвідом, актуалізувати його у власному мовленні й, зрештою, зробити його по-справжньому «своїм».

Загалом персоналізоване навчання в останні десятиліття досягло піку своєї популярності – якщо не в площині практичного впровадження, то принаймні в парадигмі зацікавлення. Про труднощі його інтеграції в освітні системи різних країн детально можна прочитати в статті з красномовною назвою «Персоналізоване навчання: просте, ускладнене, складне й хаотичне» («Personalized learning: The simple, the complicated, the complex and the chaotic») [8]. У цій статті нашу увагу привернуло опитування вчителів щодо їхнього розуміння індивідуалізованого навчання. Усі опитані педагоги підкреслили, що в центрі такого підходу стоїть учень: його інтереси, мотиви, життєвий досвід. Разом з тим першою рекомендацією для вчителів, які прагнуть упроваджувати персоналізоване навчання, є вивчення учнівських ідентичностей. Вчителю необхідно добре знати не лише своїх студентів, а й самого себе, щоб будувати довірливі та продуктивні стосунки [8]. А щоби знати своїх студентів, потрібно слухати саме їх.

Загальновідомо, що людина найохочіше говорить про себе. І це не випадково пе-

регукується з історією використання літератури на уроках іноземних мов: ще в 1980-х роках фахівці з викладання англійської як іноземної виділяли чотири ключові причини використання художньої літератури на заняттях, окрім загальнолюдських цінностей: автентичність, культурне збагачення, мовне збагачення та особиста участь [7 : 3–4].

Особиста участь є особливо цікавою з педагогічної погляду, адже сучасні освітні теорії стверджують: мотивація та ефективність навчання підвищуються тоді, коли матеріал має особистісну значущість, практичну користь і відповідає інтересам учня. У попередній статті ми вже розглядали це питання і зазначали: «Вивчення іноземної мови, літератури, культури загалом повинно вестися так, щоб студент не лише накопичував нову інформацію, але й засвоював нові ідеї, думки, стилі життя, цінності, формулюючи цілісне уявлення про світ, у центрі якого стоїть людина, яка пізнає себе» [4]. Адже люди ніколи не вивчають лише мову: разом із мовою приходять нові смисли, що можуть вплинути на їхнє життя вже зараз. У новій мові інофон отримує можливість відкривати для себе нові явища або бачити знайоме у новому світлі. Такі відкриття автоматично стають частиною процесу самопізнання, якщо вивчення мови відбувається разом із дослідженням себе, свого соціального, культурного та національного контексту.

Це, своєю чергою, дозволяє по-новому поглянути на авторів літератури: вони перестають бути далекими, недосяжними, холодними постатями, а стають частиною спільного соціально-культурного конструкту, в якому учень, по суті, також бере активну участь. На практиці це означає, що завдання потрібно будувати так, щоб учень розповідав не тільки про абстрактних людей, а й про себе. До слова, це значно підвищує внутрішню мотивацію інофона та знижує тривожність під час говоріння: у такого учня відчуття постійного «екзамену», де перевіряють кожне його «іноземне» слово, частково замінюється на відчуття розмови двох друзів, які справді зацікавлені одне в одному й мають про що розповісти.

Від початку дослідницьких студій про тривожність учнів на уроках вивчення іноземної мови, ще з 1980-х років, було введено поняття *«тривожність під час занять з іноземної мови»* [10]. Відтоді науковці намагаються знайти оптимальні способи подолання цієї тривожности. А вже тридцять з лишком років по тому українська науковиця М. Августюк підсумовує: «Численні дослідження доводять, що дуже важко і майже неможливо подолати тривожність у процесі вивчення будь-якої іноземної мови, а її повне усунення може бути нереалістичною метою. Проте є надія на те, що з цією проблемою можна боротися» [6 : 29]. Попри те, що повністю уникнути тривожности на уроках іноземної мови не вдається, дослідники пропонують методи хоча б часткового її зниження. Примітно, що серед рекомендацій не згадується персоналізація навчальних матеріалів.

Ми ж вважаємо, що саме **персоналізація** може стати одним із найдієвіших способів зниження мовленнєвої тривожности. Коли завдання безпосередньо пов'язані з досвідом, інтересами та життєвими історіями учнів, вони переходять із площини «правильно / неправильно» у площину «розповісти про себе». У такому форматі зникає страх оцінювання, адже ніхто не може краще знати особистий досвід учня, ніж він сам. Крім того, персоналізовані завдання створюють відчуття контролю: учень відчуває, що володіє змістом свого висловлювання, йому легше почати говорити, а отже – менше причин для хвилювання. Наші спостереження свідчать, що саме такий підхід найчастіше приводить до поступового, але помітного зниження мовленнєвої тривожности та до зростання впевненості в собі на уроках іноземної мови.

Отже, озброївшись знаннями, викладеними вище, а також багаторічним власним досвідом викладання української як іноземної, ми взялися до розробки власних навчальних матеріалів. Водночас обрали «серединний шлях»: рівномірно розподіляти увагу між суб'єктом навчання (інофоном) та об'єктом навчання (Григорієм Сковородою), намагаючись будувати вправи так, щоб кожен учасник мав можливість «висловитися» та взаємодіяти з матеріалом.

На практиці це виглядало так:

Дайте відповіді на запитання. Поясніть Вашу думку.

Щоб говорити про Григорія Сковороду, ми обов'язково повинні знати такі слова:

філософ філософія філософський	1. Головна ідея філософії Сковороди – людина повинна пізнати себе. а) На Вашу думку, що роблять філософи? б) А Ви пізнали себе? Як можна пізнати себе? ***
душа душевний	2. На думку Сковороди, щаслива людина – це людина, яка знайшла душевний спокій. а) Ви знаєте хоч одну людину, яка знайшла (має) душевний спокій? б) Ви думаєте, це важко – знайти душевний спокій? ***
любов любити	3. «Коли хочу, щоб мене любили, я сам перший люблю» а) Як Ви думаєте, любити іншу людину – це важко? б) На Вашу думку, можна любити усіх людей? ***
щастя щасливий	4. «Коли впевнено ідеш дорогою, якою почав йти, то, на мою думку, ти щасливий» а) А ви впевнено ідете Вашою дорогою? б) Ви можете сказати, що ви – щаслива людина? ***

Ілюстрація 1. Приклад персоналізованої вправи на основі філософії Григорія Сковороди.
(Українська мова як іноземна. Рівні B1-B2).

За подібним принципом можна створити завдання до будь-якого тексту. Наприклад, одну з вправ до тексту-життєпису Григорія Сковороди ми побудували за тим самим принципом, коли об'єкт навчання стає тлом для центральної фігури учня-інофона.

Закінчіть речення.

1. Григорій Сковорода змалку...	Я змалку...
2. Григорій грав...	Я (не) граю...
3. Вищу освіту Григорій здобував...	Я здобув/ла вищу освіту...
4. Сковорода жив і працював не тільки в Україні, але й за кордоном:...	Я (не) був/ла за кордоном:...
5. У 23 роки Сковороді пощастило...	Мені (не)пощастило...
6. Протягом 5 років Сковорода...	Я протягом року/років...
7. Сковорода працював (ким?)...	Раніше я працював/ла (ким?)...
8. На могилі Сковороди написано:...	Я би хотів/ла, щоб на моїй могилі написали:...

Ілюстрація 2. Приклад персоналізованої вправи до тексту-життєпису Григорія Сковороди.
(Українська мова як іноземна. Рівні B1-B2).

Розробляючи наші матеріали для вивчення української мови як іноземної на основі української літератури, і зокрема постаті Григорія Сковороди, ми, звісно, не могли оминати одну з центральних ідей його творчості – ідею щастя, радості та миру в серці.

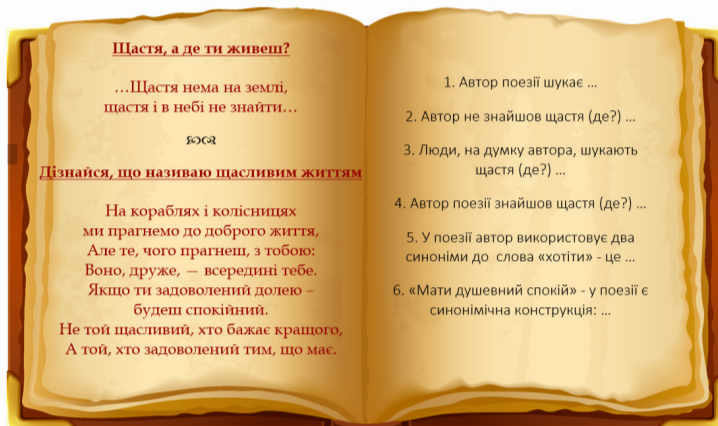
У сучасному світі *щастя* формує своє поле дискурсу не менше ніж такі базові категорії, як *влада*, *матеріальні відносини* чи *ідентичність*. Психологія, суспільні науки, політика, література, економіка, культурна історія – усі ці дисципліни сьогодні «пропускають» людський досвід через призму ЩАСТЯ.

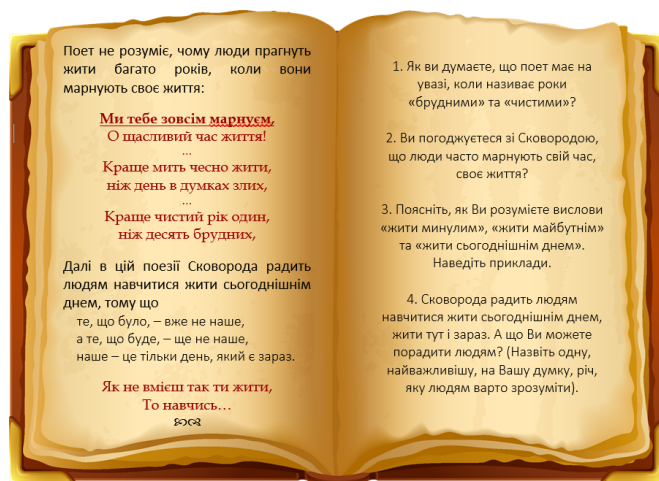
У психології дослідження «суб'єктивного щастя» стали окремою великою галуззю. Ідея щастя також проникла в економіку, де ВВП більше не є єдиним мірилом добробуту. Тут логічним кроком стало формування «економіки щастя» зі спеціальними індексами добробуту.

Щастя стало предметом історичного аналізу в історіософії: як люди різних епох уявляли собі щастя. Не менш вагомо його вивчення в літературі та культурології, де ще з античних часів «женуться» за цим поняттям. За різними епохами воно набувало різних форм: щастя в моральних чеснотах, гідності та честі, поміркованості, житті без болю, у дружбі, єднанні з Богом або природою, у невтручанні та самореалізації, навіть в абсурдному світі.

В українському культурно-освітньому просторі ідея «сковородинівського щастя» є загальновідомою й належить до базових елементів національного інтелектуального канону. Вона наявна в освітніх програмах, наукових дослідженнях і широкому публічному дискурсі, тож сам факт її ґрунтовної розробленості в Україні не потребує окремого підтвердження. Водночас у роботі з іноземною аудиторією ми не могли оминати цей концептуально багатий матеріал, адже звернення до ідеї щастя у творчості Григорія Сковороди дає змогу не лише репрезентувати ключові смисли української філософської традиції, а й поділитися з іншими культурами гуманістичною спадщиною мислителя, який істотно випередив свою епоху.

Все, що нам потрібно було зробити – донести ідею щастя Григорія Сковороди до іноземного студента у спрощеному вигляді, адаптованому до рівнів B1–B2 за Загальноєвропейською шкалою володіння мовою.

Ілюстрації 3 і 4. Адаптована навчальна вправа на основі концепції «сковородинівського щастя». (Українська мова як іноземна. Рівні B1-B2).

Насамкінець хочемо згадати один із, на нашу думку, надієвіших способів розвитку мовної компетентності, який у руслі розмови про Григорія Сковороду просто неможливо оминати – написання власної поезії. Поза тим, що це відповідає сучасним педагогічним підходам, які ставлять у центр процесу особистість учня і його активну участь у створенні змісту навчання, варто також наголосити, що написання власної поезії у вивченні іноземної мови є не лише вправою на письмо, а й комплексною діяльністю, що розвиває творчі здібності, здатність до самовираження та емоційну залученість у мову.

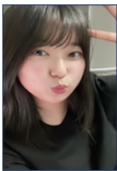
Прихильники цього методу виділяють кілька ключових переваг його використання:

- Потужне відчуття причетності та глибоке залучення у процес письма [14].
- Окрім роботи з лексикою та граматичними структурами, це ще й розвиток ритму мови та мовленнєвої гнучкості [11].
- Ефективний спосіб подолання дегуманізації у сфері вивчення іноземної мови, коли учня редукують до суто інтелектуальної істоти, яка має ефективно проходити тестування, а його досвід і емоції в межах такої освітньої моделі нівелюються та витісняються [9].

Щоб не бути голослівними, наведемо один зі зразків поезії, який створила корейська студентка Oh Eunsoi на уроках вивчення української мови крізь історію української літератури (Університет іноземних мов Хангук, Південна Корея, 2023 р.) Ця поезія стала її відповіддю на питання «Що ж таке щастя?» перш за все собі, а відтак і Сковороді вкупі з учителем української мови як іноземної.

Гадаємо, що важко знайти красномовнішого прикладу поєднання змістового, культурологічного і методичного підходів для навчання української мови як іноземної на основі життєтворчості видатного українського філософа, письменника та педагога Григорія Сковороди.

오은솔
(OH EUNSOL)

·오은솔도
·일한 소리 없이 마주한 아침에
·아주 늦게 눈을 떴다
·
·몸을 일으켜 세워 뭘 한 건 마시고
·에어컨을 틀었다
·
·후아하는 드라마 속 주인공은
·행복한 얼굴로 웃주고 있다
·
·거리에서 새들이 친구들과 함께 노래하고
·태양은 구름과 함께 여행을 떠난다
·
·나무들은 잎사귀로 서로의 안부를 묻고
·사과나무 아래에서는 고양이와 강아지가
재잘재잘 떠론다
·
·오은솔도 우리 모두는 행복을 기다리지 않고
·각자의 방식으로 행복을 찾아 나섰다

Сьогодні без будильника	я встала дуже пізно.
Потім пила свіжу воду	і ввімкнула кондиціонер.
Дивилася драму, яка мені подобається,	і там щасливий головний герой танцював.
На вулиці птахи співали з друзями	і сонце подорожувало з хмарами,
Дерева привіталися одне з один	і під високою яблунею щасливі кішка і собака розмовляли.
Сьогодні теж усі ми не чекали щастя,	але знайшли... щастя...

Ілюстрація 5. Зразок творчої роботи студента-інофона – написання поезії, створеної на основі поетичної спадщини Григорія Сковороди. (Українська мова як іноземна. Рівні B1–B2.)

Висновки. У статті було здійснено спробу осмислити потенціал інтеграції спадщини Григорія Сковороди в сучасну лінгводидактику української мови як іноземної з позицій поєднання змістового, культурологічного та методичного підходів. Показано, що звернення до класичної української філософсько-літературної традиції не лише не суперечить сучасним освітнім моделям, а й органічно вписується в парадигму предметно-орієнтованого та інтегрованого предметно-мовного навчання (CBI / CLIL).

Обґрунтовано, що постать Григорія Сковороди може функціонувати в аудиторії УМІ не як канонічний «об’єкт вивчення», а як гнучке смислове тло для персоналізованого мовного навчання, у центрі якого перебуває студент-інофон, його досвід, ідентичність і внутрішня мотивація. Такий підхід дає можливість перенести акцент з репродуктивного засвоєння знань на активне мовне продукування, інтерпретацію та особистісне висловлювання.

Практичні матеріали, розроблені на основі ключових ідей Сковороди, зокрема концептів самопізнання, покликання та внутрішнього щастя, продемонстрували здатність сприяти розвитку мовленнєвої автономії студентів, зниженню тривожності під час говоріння та підвищенню залученості в навчальний процес. Особливо ефективними виявилися завдання творчого характеру, зокрема написання власних поетичних текстів, які поєднують мовну практику з глибоким особистісним осмисленням змісту.

Отримані спостереження дають змогу зробити висновок, що інтеграція літератури в навчання української мови як іноземної має значний дидактичний потенці-

ал і потребує подальшої системної розробки. Запропонований у статті підхід може слугувати підґрунтям для створення нових навчальних курсів, підручників і методичних матеріалів, зорієнтованих на сучасного інофона та його потребу в осмисленому, гуманістично спрямованому мовному навчанні.

Список використаної літератури

1. Дяченко С. І., П'ятецька О. В. Українська література для іноземних студентів. Київ : Видавничий центр «Академія», 2010. 312 с.
2. Дядюра Г. М., Деньга О. А., Мельникова Л. А. Посібник з дисципліни «Українська та світова література» для студентів-іноземців. Черкаси : ЧДТУ, 2018. 63 с.
3. Ключковська І., Горда О., Данчишин Н., Трумко О., Паращина А., Мартинишин Н. Спіймай Сковороду : навчальний посібник з української мови як іноземної (рівні В1–В2). Львів : Колір про, 2023. 200 с.
4. Танчин К. Інтегроване навчання: викладання української літератури та української мови як іноземної – Чому, Навіщо та Як. *Корейський журнал українознавчих студій*. Республіка Корея: Університет іноземних мов Хангук, 2021. Том 2.
5. Швець Г. В. Методика навчання української літератури іноземних студентів у вищих навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук. Київ, 2005. 220 с.
6. Avhustiuk M. M. Psychological assistance in reducing english language anxiety in university students. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Психологія* : науковий журнал. Острог: Вид-во НаУОА, 2021. № 12. С. 26–34.
7. Collie J., Slater S. Literature in the Language Classroom: A Resource Book of Ideas and Activities. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. 266 p.
8. Gunawardena M., Bishop P., Aviruppola K. Personalized learning: The simple, the complicated, the complex and the chaotic. *Teaching and Teacher Education*. 2024. Vol. 139. Режим доступу : <https://doi.org/10.1016/j.tate.2023.104429>
9. Hanauer D. I. Meaningful Literacy: Writing Poetry in the Language Classroom. *Language Teaching*. Vol. 45. 2012. P. 105–115.
10. Horwitz E. K., Horwitz M. B., Cope J. Foreign Language Classroom Anxiety. *The Modern Language Journal*. 1986. P. 125–132.
11. Kilic E. The Use of Poetry in Enhancing Foreign Language Learning. *Canadian Journal of Language and Literature Studies*. 2023. Vol. 3. No. 5. P. 1–7.
12. Lazar G. Literature and Language Teaching: A Guide for Teachers and Trainers. Cambridge University Press, 1993. 267 p.
13. Paran A. Literature in language teaching and learning. *Language Teaching*. 2008. Vol. 41. No 4. P. 465–496.
14. Tibbetts D. Poetry Writing and Language Learning. *Learning Language Through Literature*. A Sourcebook for Teachers of English In Hong Kong. Hong Kong University Press, 1997. P. 93–107.
15. Zhang L., Li Q., Liu W. A study on the effectiveness of college English teaching based on content-based instruction teaching philosophy. *Front. Psychol*. 2022. Vol. 13. Режим доступу : <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.921654>

References

1. Diachenko S. I., Piatetska O. V. Ukrainska literatura dlia inozemnykh studentiv. Kyiv : Vydavnychiy tsentr «Akademii», 2010. 312 s.
2. Diadiura H. M., Denha O. A., Melnykova L. A. Posibnyk z dystsypliny «Ukrainska ta svitova literatura» dlia studentiv-inozemtsiv. Cherkasy : ChDTU, 2018. 63 s.
3. Kliuchkovska I., Horda O., Danchyshyn N., Trumko O., Parashchyna A., Martynyshyn N.

Spiimai Skovorodu : navchalnyi posibnyk z ukraïnskoi movy yak inozemnoi (rivni V1–V2). Lviv : Kolir pro, 2023. 200 s.

4. Tanchyn K. Intehrovane navchannia: vykladannia ukraïnskoi literatury ta ukraïnskoi movy yak inozemnoi – Chomu, Navishcho ta Yak. *Koreiskyi zhurnal ukrainoznavchykh studii*. Respublika Koreia : Universytet inozemnykh mov Khanguk, 2021. Tom 2.

5. Shvets H. V. Metodyka navchannia ukraïnskoi literatury inozemnykh studentiv u vyshchykh navchalnykh zakladakh : dys. ... kand. ped. nauk. Kyiv, 2005. 220 s.

6. Avhustiuk M. M. Psychological assistance in reducing english language anxiety in university students. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia». Seria «Psykhologhiia» : naukovyi zhurnal. Ostroh : Vyd-vo NaUOA, 2021. № 12. S. 26–34.

7. Collie J., Slater S. Literature in the Language Classroom: A Resource Book of Ideas and Activities. Cambridge : Cambridge University Press, 1987. 266 p.

8. Gunawardena M., Bishop P., Aviruppola K. Personalized learning: The simple, the complicated, the complex and the chaotic. *Teaching and Teacher Education*. 2024. Vol. 139. Rezhyim dostupu : <https://doi.org/10.1016/j.tate.2023.104429>

9. Hanauer D. I. Meaningful Literacy: Writing Poetry in the Language Classroom. *Language Teaching*. 2012. Vol. 45. P. 105–115.

10. Horwitz E. K., Horwitz M. B., Cope J. Foreign Language Classroom Anxiety. *The Modern Language Journal*. 1986. P. 125–132.

11. Kilic E. The Use of Poetry in Enhancing Foreign Language Learning. *Canadian Journal of Language and Literature Studies*. 2023. Vol. 3. No. 5. P. 1–7.

12. Lazar G. Literature and Language Teaching: A Guide for Teachers and Trainers. Cambridge University Press, 1993. 267 p.

13. Paran A. Literature in language teaching and learning. *Language Teaching*, 2008. Vol. 41. No 4. P. 465–496.

14. Tibbetts D. Poetry Writing and Language Learning. *Learning Language Through Literature*. A Sourcebook for Teachers of English In Hong Kong. Hong Kong University Press, 1997. P. 93–107.

15. Zhang L., Li Q., Liu W. A study on the effectiveness of college English teaching based on content-based instruction teaching philosophy. *Front. Psychol*. 2022. Vol. 13. Rezhyim dostupu : <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2022.921654>

INTEGRATING CONTENT AND METHODOLOGY IN TEACHING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE: THE PLACE OF HRYHORII SKOVORODA IN CONTEMPORARY LINGUODIDACTICS

Kateryna Tanchyn

*Ivan Franko National University of Lviv
Department of Ukrainian Applied Linguistic
1 Universitetska Str., room 233, 79001, Lviv, Ukraine
phone: 032 239 43 55
e-mail: kateryna.tanchyn@lnu.edu.ua
<https://orcid.org/0009-0008-0731-6944>*

The article proposes an attempt to integrate the works of Hryhorii Skovoroda into the teaching of Ukrainian as a foreign language through the combination of content-based, cultural, and methodological approaches. It is emphasized that the analysis of Skovoroda's legacy should not be confined solely to the literary dimension, as he represents at once a philosopher, educator, and thinker who developed a coherent humanistic system. Within this framework, the possibilities of employing his texts and key ideas in contemporary Ukrainian-as-a-foreign-language (UFL) classrooms are examined, with due consideration given to the principles of personalized learning and context-oriented methods (CBI / CLIL).

Attention is paid to the ways in which Skovoroda's philosophical and ethical motifs may serve as meaningful content support for the development of language skills among foreign-language learners, without becoming an end in themselves. It is underscored that the learner should remain at the center of the educational process – along with their experience, personal history, inner world, and individual motivation. Accordingly, exercises are proposed that are structured around personal expression, encouraging students to speak about themselves, their values, aspirations, learning trajectories, and cultural horizons. Within this approach, Skovoroda's texts at times function primarily as a semantic background that facilitates dialogue between the learner's personal experience and the Ukrainian cultural tradition.

It is demonstrated that the proposed approach contributes not only to the development of linguistic competence but also to the formation of student subjectivity within the learning process. Through the interpretation of Skovoroda's ideas, learners are enabled to reflect on their own identities, while the completion of language tasks allows for the personalization of instructional material, thereby making it meaningful for the foreign-language learner. The article also outlines practical strategies and didactic solutions that illustrate the potential of incorporating classical Ukrainian philosophical and literary heritage as a flexible tool of contemporary linguodidactics oriented toward a learner-centered approach.

Key words: Hryhorii Skovoroda, Ukrainian as a Foreign Language, personalized learning, CBI, CLIL, cultural integration, linguodidactics, interdisciplinary approach.

*Стаття надійшла до редакції 11.01.2026
доопрацьована 14.01.2026
прийнята до друку 17.01.2026*